

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE STRATEGY FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті досліджено теоретико-методологічні підходи до формування механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки аграрного сектора. Доведено необхідність та розроблено організаційно-методичне підґрунтя стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства, яка втілює вихідні положення, враховує об'єктивно існуючі залежності між економічною та екологічною складовою, дозволяє оптимізувати процес вибору стратегічних альтернатив відповідно до виявлених обмежень, варіативності змін та цільових показників розвитку національного господарства. Це закладає основу збалансованої трансформації національного господарства, спрямованої на зростання його економічних показників та раціоналізацію витрат на природоохоронні заходи і зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища. Доведено доцільність врівноваження завдань екологічного та економічного розвитку національного господарства на основі реалізації відповідної стратегії, ціннісним критерієм якої є досягнення максимізації прибутків при дотриманні вимог економічної безпеки.

Ключові слова: національне господарство, економічна безпека, стратегія, розвиток, механізм.

В статті досліджені теоретико-методологічні підходи к формированию

механизма реализации стратегии обеспечения эколого-экономической безопасности аграрного сектора. Доказана необходимость и разработаны организационно-методическую основу стратегии обеспечения эколого-экономической безопасности аграрного сектора, которая воплощает исходные положения, учитывает объективно существующие зависимости между экономической и экологической составляющей, позволяет оптимизировать процесс выбора стратегических альтернатив в соответствии с выявленными ограничениями, вариативности изменений и целевых показателей развития аграрного сектора. Это закладывает основу сбалансированной трансформации аграрного сектора, направленной на рост его экономических показателей и рационализацию расходов на природоохранные мероприятия и снижение уровня загрязнения окружающей среды. Доказана целесообразность уравновешивания задач экологического и экономического развития аграрного сектора на основе реализации соответствующей стратегии, ценностным критерием которой является достижение максимизации прибыли при соблюдении требований экологической безопасности.

Ключевые слова: аграрный сектор, эколого-экономическая безопасность, стратегия, развитие, механизм.

УДК 338.43:330.34

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct53-34>

Ружицький І.Ю.
кандидат економічних наук
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Ruzhitsky Ihor
Chernihiv Polytechnic National University

The article examines the theoretical and methodological approaches to the formation of the mechanism for implementing the strategy of environmental and economic safety of the agricultural sector. Necessity is proved and the organizational and methodical basis of strategy of maintenance of ecological and economic safety of agrarian sector which embodies initial positions, considers objectively existing dependences between economic and ecological component, allows to optimize process of a choice of strategic alternatives according to the revealed restrictions, variability of changes and targets is developed. development of the agricultural sector. This lays the foundation for a balanced transformation of the agricultural sector, aimed at increasing its economic performance and streamlining the cost of environmental measures and reducing environmental pollution. The expediency of balancing the tasks of ecological and economic development of the agricultural sector on the basis of the implementation of the relevant strategy, the value criterion of which is to achieve profit maximization while complying with the requirements of environmental safety.

Key words: agricultural sector, ecological and economic security, strategy, development, mechanism.

Постановка проблеми. В Україні на сучасному етапі розвитку, коли загальний каркас інституційних трансформацій в аграрному секторі, щодо реалізації державної політики розвитку аграрного ринку практично завершений, набуло актуальності питання підвищення ефективності, стабілізації механізмів реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства. Ефективне функціонування вітчизняного національного господарства безпосередньо залежить від державної політики організаційно-економічного забезпечення його інноваційного розвитку та його компонент. Удосконалення функціональної організації, раціоналізація та оптимізація видової структури, запровадження соціально відповідального виробництва, конкурентоспроможність на світових ринках та можливість протистояти викликам

глобалізованого суспільства перебуває у безпосередній залежності від обґрунтування, розробки та реалізації державної стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку науково-методологічних положень та практичних аспектів щодо функціонування державної політики забезпечення розвитку національного господарства зробили такі вчені: В. Андрійчук, Л. Березіна, Н. Бондарчук, О. Дяченко, Ю. Лузан, І. Лукінов, М. Малік, Г. Мостовий, В. Юрчишин та інші. Низка питань, пов'язаних з дослідженням проблем забезпечення економічної безпеки національного господарства представлена у роботах таких учених, як: І. Балабанов, Р. Бойко, Н. Бутенко, К. Ілляшенко,

П. Микитюк, Т. Мостенська, В. Полуянов, О. Шпикуляк та інші відомі учені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широке висвітлення особливостей реалізації державної політики розвитку національного господарства у вітчизняній та світовій літературі, належного обґрунтування потребують науково-методичні засади розробки стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Метою статті є розгляд методологічних підходів до визначення напрямів формування механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Виклад основного матеріалу. Господарська реформа для вітчизняного національного господарства означає трансформацію відносин власності, становлення ринкових форм виробництва, запровадження конкурентних методів оцінки результатів праці тощо. На особливу увагу заслуговують сільськогосподарські підприємства, які визнані ринком такими, що дозволяють зреалізувати інтереси різних груп учасників, залежно від позицій в ієрархічних рівнях й статусних конструкціях відношень до власності.

Результатом державної політики забезпечення розвитку національного господарства є формування різнопланових за інституційно-правовими ознаками формувань (товариства, приватні підприємства, фермерські господарства, тощо). Вітчизняна агроекономічна наука дає різноаспектну оцінку стану й ефектам організаційно-структурних змін в системі галузевої господарської структури, однак ми хочемо показати його у ролі механізму реалізації державної політики організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку національного господарства [1].

Результатом функціонування сучасного механізму державної політики забезпечення розвитку національного господарства та його підсистем є: перехід від адміністративно-командної системи розвитку виробничих формувань, до ринкової – на базі колгоспів і радгоспів були створені підприємницькі структури різних організаційно-правових форм; зміна суспільно-економічного устрою; радикальне переформатувавши системи регулювання господарських відносин; закріплення нової системи виробничих відносин з визнанням рівноправності усіх форм власності і господарювання; активізація приватної ініціативи [2].

Обґрунтування методологічних та науково-прикладних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки національного господарства потребує його комплексного вивчення як складноструктурованої цілісності. та передбачає реконфігурацію методологічних підходів ідентифікації її визначальних параметрів з огляду на особливості діяльності згаданого сектору економіки.

Екологічні та економічні умови реалізації цілей економічної безпеки формують цілісну систему, параметри розвитку якої висвітлено з позиції системно-сітьового підходу. Мережу забезпечення економічної безпеки національного господарства представлено як розгорнуту у просторі сукупність його суб'єктів, які приймають участь у процесах, цілеорієнтованих на досягнення її встановленого рівня [3–4].

Відповідно до вказаного підходу забезпечення економічної безпеки національного господарства репрезентовано через три компоненти: умови та ресурси(вхід), узгодження ресурсних можливостей та поставлених цілей діяльності (процес), результат виконання поставлених завдань (вихід). Результатом вказаного процесу є власне встановлений рівень економічної безпеки національного господарства, який повністю співпадає з його цілями.

За ознакою однорідності виокремлені так складові забезпечення економічної безпеки національного господарства: 1) збір, систематизація, аналіз інформації щодо передумов та можливостей вирішення поставлених завдань; 2) розробка сукупності відповідних планів, дій, заходів; 3) прийняття управлінських рішень; 4) виконання прийнятих управлінських рішень; 5) процедури аналітично-технічного супроводу розробки та реалізації прийнятих рішень; 6) забезпечення основних видів діяльності. Такий підхід до організації забезпечення економічної безпеки генерує можливості для всіх суб'єктів окресленої системи обрати спеціалізацію своєї діяльності у цьому напрямі, здійснювати внесок у вирішення завдань економічного зростання за умови мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище відповідно до своїх ресурсної бази, визначає місце кожного з таких суб'єктів у такій системі [5–6].

Встановлено, що ефективний розвиток у просторі та часі суб'єктів системи забезпечення економічної безпеки національного господарства вимагає формування дієвої системи моніторингу, в межах якої будуть акумулюватися інформаційні потоки щодо стану, умов та ризиків їх функціонування, а також здійснюватиметься їх аналітична обробка. У цьому контексті важливими є якісь та достовірність отриманої інформації як основи прийняття аргументованих управлінських рішень.

Доведено доцільність врівноваження завдань екологічного та економічного розвитку національного господарства на основі реалізації відповідної стратегії, ціннісним критерієм якої є досягнення максимізації прибутків при дотриманні вимог економічної безпеки. Процес формування стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства було структуровано за такими етапами: 1) аналіз поточного стану, умов та ймовірних ризиків господарської діяльності суб'єктів

національного господарства у розрізі економічної та економічної складових; 2) обґрунтування цілей та завдань у розрізі узгодження економічних та екологічних інтересів національного господарства та окреслення можливостей їх вирішення; 3) вибір стратегії з урахуванням варіативності змін та цільових показників реалізації поставлених завдань обраної стратегічної альтернативи; 4) вибір стратегічної альтернативи з найвищим рівнем економічної безпеки національного господарства. Визначено ключові настанови формування стратегії забезпечення економічної безпеки, зокрема: зростання економічної ефективності аграрного виробництва; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища у розрізі всіх видів відходів; масштабність залучення суб'єктів національного господарства (у розрізі всіх організаційно-правових форм господарювання) до екологоорієнтованого агровиробництва; раціоналізація витрат на природоохоронні заходи; позитивна динаміка показників стану здоров'я сільського населення; збереження та відновлення природних екосистем [7–8].

Сформовано головні вимоги до визначення сукупності індикаторів, що характеризують рівень еколого економічної безпеки національного господарства з огляду на виокремлені напрями оцінки

результуючих показників, а саме: об'єктивність, простота розрахунку, статистична доступність, однозначність тлумачення, порівнюваність.

Вихідні положення стратегії забезпечення еколого економічної безпеки національного господарства наведено в табл. 1. Довгостроковим результатом реалізації запропонованої стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства є синхронна трансформація когнітивних установок суб'єктів аграрного бізнесу, держави та суспільства у напрямку досягнення встановленого рівня економічної безпеки. При цьому, взаємодія всіх учасників національного господарства має набути ознак партнерства у вирішенні окреслених завдань та стати вихідною точкою економічного зростання національної економіки в цілому.

Для прискорення екологізації аграрного виробництва в роботі запропоновано сукупність заходів, які формалізовано за такими напрямками: нормативно-правовий (передбачає розробку та вдосконалення законодавчих актів, що регулюють екологоорієнтовану аграрну діяльність та раціональне землекористування; стимулювання виробництва органічної продукції; впорядкування повноважень органів державного регулювання національного господарства); фінансово-економічний

Таблиця 1

Зміст структурних компонент стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства України

Розділи	Зміст завдань і заходів	
	Економічна компонента	Екологічна компонента
Введення	Обґрунтування необхідності розробки стратегії. Визначено її роль у економічному зростанні національної економіки, основна мета. Окреслено її інформаційно-методичну базу та вимоги до її складання.	
Цілі та завдання	Постановка цілей і завдань в контексті забезпечення економічного зростання, нарощення прибутковості та посилення значущості для економічної системи країни.	Постановка цілей і завдань в контексті збереження навколишнього природного середовища, незворотня екологізація національного господарства національної економіки.
Аналіз трендів внутрішнього та зовнішнього середовища	Ідентифікація довгострокових трендів розвитку вітчизняного національного господарства; диференціація загроз еколого-економічній безпеці національного господарства; обґрунтування стратегічних концептів стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства; визначення цільових індикаторів рівня економічної безпеки національного господарства.	
Вибір стратегії	Зміст стратегії відповідно до умов розвитку національного господарства, встановлених обмежень та ймовірності реалізації ризиків; встановлення строків реалізації стратегії; формування програм реалізації стратегії; вибір засобів та ресурсів реалізації стратегії.	
Компетенції держави	Забезпечення відповідності управлінських дій чинній нормативно-правовій базі. За необхідності внесення змін у законодавчі та нормативні акти для реалізації цілей та завдань стратегії.	
Моніторинг	Поточна діагностика ефективності реалізації завдань економічного зростання національного господарства.	Поточна діагностика ефективності реалізації завдань забезпечення економічної безпеки національного господарства.
Цільові показники оцінки ефективності	Методичні положення кількісного вимірювання рівня економічної безпеки, визначення результативності реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки національного господарства. У додатках представлені цільові індикатори реалізації цієї стратегії та порівняльна аналітична характеристика із запланованими значеннями.	
Результат	Економічне зростання національного господарства.	Збереження навколишнього середовища та відновлення природних екосистем.

(стимулювання обігу доступних, надійних фінансових інструментів для фінансування заходів економічної безпеки); інституційний (передбачає створення інституційно-організаційних умов економічного зростання із дотриманням принципів економічної безпеки; створення інститутів імплементації здобутків наукового прогресу у виробництво аграрної продукції; розвиток і підготовка професійних кадрів; вдосконалення інфраструктури національного господарства).

Висновки. Ефективне функціонування вітчизняного національного господарства безпосередньо залежить від дієвої державної політики забезпечення його розвитку на еколого-економічних засадах. Сформовано методологічний концепт дослідження економічної безпеки, який спирається на поєднанні доктринальних положень системного та сітьового підходів, що дозволило ідентифікувати її визначальні параметри з огляду на особливості діяльності згаданого сектору економіки, які було структуровано у межах таких трьох компонент: умови та ресурси(вхід), узгодження ресурсних можливостей та поставлених цілей діяльності (процес), результат виконання поставлених завдань (вихід). Це розширює методологічне поле дослідження забезпечення економічної безпеки національного господарства, становить науковий базис для обґрунтування цільових настанов, змісту та структури відповідної стратегії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку : монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. 397 с.
2. Дергачев В.А. Новые формы международной экономической регионализации. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 111–126.
3. Гриник І.В. Проблеми і перспективи наукового забезпечення трансферу інновацій в АПК. Методичні підходи створення інновацій та трансферу об'єктів інтелектуальної власності у агровиробництво / під ред. В.П. Ситника, В.В. Кириченка. Х., 2008. С. 16–20.
4. Лайко П.А. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу. *Економіка АПК*. 2007. № 12. С. 85–91.
5. Прахалад К.К. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами. Київ : Вид-во Олексія Капусти (підрозділ «Агенція «Старт»), 2005. 258 с.

6. Портер М. Международная конкуренция. Москва : Междунар. отношения, 1993. 896 с.

7. Тарнавська Н. Новітні прояви конкуренції в суспільстві, яке базується на знаннях. *Економіка України*. 2008. № 2. С. 4–16.

8. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь. під ред. В. Борщевського. Львів, 2017. 43 с.

REFERENCES:

1. Zianko V.V. (2008) Innovatsiine pidpriemnytstvo: sutnist, mekhanizmy i formy rozvytku [Innovative entrepreneurship: the essence, mechanisms and forms of development]. Vinnytsia: UNIVERSUM-Vinnytsia, 397 p. (in Ukrainian)
2. Derhachev V.A. (2014) Novye formy mezhdunarodnoj jekonomicheskoy regionalizacii. [New forms of international economic regionalization]. *Ekonomichni innovatsii* [Economic innovation], no. 57, pp. 111–126. (in Ukrainian)
3. Hrynyk I.V. (2008) Problemy i perspektyvy naukovoho zabezpechennia transferu innovatsii v APK. [Problems and prospects of scientific support for the transfer of innovations in the agroindustrial complex]. *Metodychni pidkhody stvorennia innovatsii ta transferu ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti u ahrovyrobnytstvo*, pp. 16–20. (in Ukrainian)
4. Laiko P.A. (2007) Udoskonalennia innovatsiinoi diialnosti v APK – vymohy chasu. [Improvement of innovative activity in agroindustrial complex]. *Ekonomika APK* [Economy of agroindustrial complex], no. 12, pp. 85–91. (in Ukrainian)
5. Prakhalaд K.K. (2005) Maibutnie konkurentsii. Tvorennia unikalnoi tsinnosti spilno z kliientamy [Future of competition. Creating a unique value with customers]. Kyiv: Vyd-vo Oleksiia Kapusty (pidrozdil «Ahentsiia «Start»), 258 p. (in Ukrainian)
6. Porter M. (1993) Mezhdunarodnaja konkurencija. [International Competition]. Moscow: Mezhdunar. otnoshenya, 896 p. (in Russian)
7. Tarnavska N (2008). Novitni proiavy konkurentsii v suspilstvi, yake bazuietsia na znanniakh [The latest manifestations of competition in a knowledge-based society]. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine economy], no. 2, pp. 4–16. (in Ukrainian)
8. Potentsial rozvytku i perspektyvy vidrodzhennia silskykh terytorii v umovakh suchasnykh reform: naukovo-analitychna dopovid [Development potential and prospects for the revival of rural areas in the context of modern reforms: scientific and analytical report]. Pid red. V. Borshchevskoho. Lviv, 2017. 43 p. (in Ukrainian)